

Б. Коваћевић, мр Б. Маровић и С. Станишић. Њихов је задатак био утолико тежи што за свој рад нијесу имали основа у историографији, али се може рећи да је и овај приказ револуционарног раста Црне Горе реално дат и да остваља утисак цјелине.

Хронологија не региструје догађаје на стереотипан начин, већ их објашњава и оцјењује. Иако је у наслову овог тротомног дјела истакнуто да се ради о хронологији радничког покрета и СКЈ, у њега су увршћени и значајнији догађаји из друштвено-политичког и културног живота наше земље, као и из међународног радничког покрета — у мјери која омогућава да се догађаји у Југославији сагледају и у контексту општих збивања. Чињеница да *Хронологија* има преко 1.200 страна и око 13.000 одредница одражава напор редакције и аутора да не пропусти нити један значајнији догађај, појаву или личност који заслужују да буду забиљежени у оваквој публикацији.

У припреми одредница коришћено је искуство из рада на енциклопедијама. Обим текста одреднице усклађен је са важношћу њеног садржаја. Писане су енциклопедијски сажето и прецизно. Мање значајни догађаји су само евидентирани.

Неоспорно је да *Хронологија* вјерно приказује рабање, развој и спон југословенског револуционарног покрета који дјелује као јединствена цјелина. Исто тако се може пратити покрет по појединим регионима — данас републикама и покрајинама — са свим својим карактеристикама. Најзад, уочавају се и неке специфичности револуционарног покрета у поје-

диним ужим регионима земље. На тај начин је остварен онај неопходан однос општег, појединачног и посебног, чиме се лакше схватају и објашњавају сва магистрална питања историје југословенског радничког покрета.

Хронологија је богато илустрирана, укусно опремљена и снабђена са три регистра: предметним, личних имена и географским — који је чине врло функционалном и лакоом за коришћење.

Издавач и ангажовани сарадници свакако су обавили један изузетно тежак посао. Уз општу позитивну оцјену ипак треба указати на неке мањкавости, којих је уосталом и приређивач био свјестан. Ангажовање великог броја сарадника неминовно је довело и до недовољне уједначености хронолошких јединица, како у погледу обима текста тако и у погледу његовог квалитета. Испуљене су неуједначености и у погледу стила и језика. Има — истина, врло ријетко — и случајева непрецизности датума, што се може објаснити једино пропустом коректора.

Хронологија радничког покрета и СКЈ 1919—1979. године у три тома, са 1.240 страна и 12.783 одреднице, обогаћује нашу историографију. Истовремено, она даје подстицај за даље истраживање. Она представља својеврсну енциклопедију радничког покрета и СКЈ — те може корисно послужити како научним и стручним тако и политичким и јавним радницима — свима који желе да освјетле или попуне своја знања из историје југословенског и радничког покрета у посљедњих 60 година.

Др Зоран Лакић

„ОКРУГЛИ СТО“ О ОДНОСИМА ИЗМЕЂУ ЈУГОСЛАВИЈЕ И САД У ТОКУ ДРУГОГ СВЈЕТСКОГ РАТА

ПЛИТВИЦЕ, 4 — 6. АВГУСТ 1980. ГОДИНЕ

У циљу свестраније научне анализе југословенско-америчких односа, на Плитвичким језерима је

од 4. до 6. августа 1980. године одржано савјетовање југословенских и америчких историчара на

тему: Односи између Југославије и САД у току другог свјетског рата. Организатори првог „округлог стола“ о југословенско-америчким односима били су Институт за савремену историју и Југословенски комитет за историју другог свјетског рата, а подржали су га Републичка заједница за науку СР Србије и IREX — Међународна фондација за истраживање и размјену из Вашингтона.

Од југословенских историчара у раду скупа са рефератима и корефератима учествовали су: Перо Морача, др Драгован Шепић, др Душан Бибер, др Милан Булајић, др Коча Јончић, др Петар Качавенда, др Никола Живковић, Бранко Лагас, Славко Комарица, Милован Целебџић и Драгиша Мугоша. Од историчара из САД у раду су учествовали: проф. Артур Функ (Arthur Funk), др Мајкл Петровић (Michael Petrovich), др Лоренс Лис (Lorrains M. Lees), Волтер Робертс (Walter Roberts), Хју де Сантис (Hugh de Santis) и Џон Камбел (John Cambell). Осим наведених научника, веома запаженим дискусијама у расправама за округлим столом учествовали су академик Михаило Аполстолски и др Владимир Велебит. Скуп је отворио др Тоне Ференц, предсједник Југословенског комитета за историју другог свјетског рата. Уводну ријеч, уз представљање америчких учесника скупа, дао је проф. др Артур Функ, предсједник Америчког националног комитета за историју другог свјетског рата, а са југословенске стране то је учинио др Перо Дамјановић, директор Института за савремену историју.

На скупу је било шест тема: „САД и народноослободилачки покрет“, „САД и Дража Михаиловић“, „САД и Влада у емиграцији“, „Разлике између америчке и британске политике према Југославији у другом свјетском рату“, „Британска и америчка политика о југословенско-италијанској граници у другом свјетском рату“, „Југословенско-амерички односи у послјератном периоду 1945 — 1950. године“. Замисао да о свакој теми посебне реферате поднесе у један амерички и један ју-

гословенски референт није потпуно остварена због одсуства др Јована Марјановића и Војмира Кљаковића. Рад скупа одвијао се у виду пленарних сједница. Одржано је укупно шест сједница, из којима је поднесено девет реферата и исто толико кореферата.

На тему „САД и народноослободилачки покрет“ референти су били Перо Морача и др Мајкл Петровић, а кореференти др Коча Јончић и др Петар Качавенда. У свом реферату Перо Морача је посебно указао на аутентичност југословенске револуције и субјективитет Комунистичке партије, која је, иако чланица Коминтерне, самостално утврђивала свој програм рада на југословенском тлу. У односу према савезницима, политика КПЈ није се заснивала на ставу да су Енглеска и Америка империјалистичке силе, већ из сарадњи и заједничкој борби против фашизма. Интерес САД, закључио је Морача, био је у што успјешнијем вођењу војних операција у Југославији, уз настојање да себи обезбиједе учешће у креирању југословенске послјератне стварности.

Професор Мајкл Петровић је у оквиру поменуће теме посебно говорио о самосталној америчкој војној мисији код маршала Тита као и о америчко-југословенским односима 1944—1945. Прва самостална америчка војна мисија код маршала Тита августа 1944. свакако је била од битног значаја за даље вођење америчке политике према Југославији, мада и даље остају нејасни њени стварни циљеви, с обзиром на Макдаулову мисију код Драже Михаиловића од априла до новембра исте године. У сваком случају, влада САД је тада први пут, осим британских извора и пропаганде бившег југословенског амбасадора Константина Фотића, могла користити и сопствене податке о стању у Југославији. Истовремено је била у могућности да провјери оправданост Рузвелтовог предлога Идну да се Србија због наводно јаког четничког покрета формира као „самостална држава“, а да се Хрватска стави под старатељство ОУН.

Британска политика према Југославији овдје није посебно обрађивана, с обзиром на то да је она била тема посебног научног скупа, али је о њој било говора у оној мјери колико је то било неопходно да се објасне основе америчке политике према Југославији. Указано је на тијесну међузависност америчке и британске политике и истакнуто да су за америчку владу енглески извори дуго били основни информатори о стању у Југославији.

Кореферент на поменутој тему др Коча Јончић је указао на значај исељеничких организација у САД и на карактер њихових односа према Југославији и ослободилачком покрету.

Др Петар Качавенда је говорио о значају и улози омладине као основне револуционарне снаге покрета у току рата. На значај омладине указао је и др Владимир Велебит.

У одсуству предвиђених референата тема „САД и Дража Михаиловић“ обрађена је у виду реферата које су поднијели Бранко Латас, Славко Комарица, Милван Целебичић и амерички историчар Роберт Волгер.

Дискусија је показала да у америчкој историографији не постоји јединствен став о томе ко су биле снаге отпора и ко се заиста борио против фашизма у Југославији. Истакнуто је да у САД постоје најмање три струје које се међусобно разликују по третирању четничког покрета Драже Михаиловића и његове улоге у другом свјетском рату. По једнима, Дража Михаиловић је јунак отпора, а четнички покрет, као краљевска војска у отаџбини, основна снага отпора. За друге, пак, четници су били сарадници снага отпора, мада нијесу представљали никакву значајну војну силу. Трећу групу чине они по којима су четници снага отпора која је отишла у колаборацију. Југословенска историографија, међутим, располаже низом података на основу којих се лако може утврдити колаборационистички карактер четничког покрета од самог почетка рата, што је и на скупу истакнуто. Народноослободилачки

покрет, предвођен КПЈ, био је једини ослободилачки покрет у земљи, а Народноослободилачка војска Југославије једина оружана снага тог покрета.

О теми „САД и Влада у емиграцији“ говорили су професор др Драгован Шепић и Волтер Робертс. Код америчких историчара присутна је теза да САД нијесу имале за циљ обнову старе Југославије. Према њима, влада САД није имала разрађен политички концепт у односу на Југославију, већ је споразум Цветковић—Мачек узиман као могући основ за формирање југословенске посллијератне државе. Благонаклон став САД према југословенској влади у емиграцији објашњава се чињеницом да је основни принцип америчке политике био подршка свим уставним владама.

Врло занимљиве реферате на тему „Британска и америчка политика о југословенско-италијанској граници у другом свјетском рату“ поднијели су др Душан Бибер и Џон Кембел.

У саопштењу др Милана Булајића о југословенско-америчким односима у периоду 1945—1950. године констатован је различити карактер тих односа у појединим етапама. Булајић је истакао да су САД биле прва земља која је посллије првог свјетског рата признала нову државу Срба, Хрвата и Словенаца, а у погледу признања нове Југославије оне су биле међу послљедњима. Он је указао и на то да су САД у почетку биле врло резервисане према државном уређењу нове Југославије, што је изазвало затегнутост у односима и условило блокирање златних резерви Народне банке Југославије, одбијање одобрења зајма и подршке у погледу репарација. У то вријеме Југославија је била једина земља којој није одобрен кредит за куповину америчких ратних вишкова. Таква политика, међутим, доживјела је неуспјех.

Послије 1948. године односи се постепено нормализују. У почетку је било присутно колебање владе САД према Југославији и у условима блокаде од стране СС-СР-а. Хладан став САД према по-

литички социјалистичке Југославије у периоду сукоба са Коминформом објашњава се околношћу да је влада САД вјеровала да је Југославија и даље дио совјетског блока, сматрајући чак да би пружање помоћи Југославији значило и пружање помоћи СССР-у. Кад се увјерила да је сукоб с Коминформом заиста суштинског карактера, влада САД је битно промијенила свој став, водећи много прихватљивију политику према Југославији.

У оквиру глобалних тема било је и других питања о којима су поднијета посебна саопштења. Једно од таквих је и саопштење „Операција пацова“, које је поднио Милован Целебџић.

Сумирајући његов рад можемо констатовати да су резултати овога скупа били веома плодни и да представљају значајан допринос даљем изучавању југословенско-америчких односа. На значај скупа указују како постављени проблеми тако и чињеница да је његовим одржавањем отпочео у области која је до сада потпуно не-

истражена. Предложено је да се реферати објаве, како би шира научна јавност била обавијештена о резултатима овог скупа. Договорено је да се сарадња настави одржавањем сличног скупа у САД, гдје би се садржина проширила, и да се идуће, 1981. године, поводом стогодишњице успостављања дипломатских односа између САД и Србије, може говорити не само о војно-политичким него и другим питањима. Артур Функ је предложио да сљедећи „округли сто“ буде посвећен личности и дјелу Јосипа Броза Тита, што је са општим симпатијама прихваћено.

Иако због разлике у приступу третираних проблемима потпуна истовјетност гледишта није била могућа, идеју о одржавању оваквих скупова треба подржати, будући да они обогаћују историографију југословенско-америчких односа, а посебно могу да допринесу успјешнијим односима у будућности.

Радослав Располовић

ОСМИ ЈУГОСЛОВЕНСКИ СИМПОЗИЈУМ О НАСТАВИ ИСТОРИЈЕ

Од 28. до 30. августа 1980. године одржан је у Приштини Осми југословенски симпозијум о настави историје. Организатор овог стручно-научног скупа — најрепрезентативнијег за наставу историје у нашој земљи, који сваке године третира актуелне проблеме наставе историје у свим врстама наших школа на којима се изучава овај предмет — била је Стална комисија Савеза друштава историчара Југославије за наставу историје, а домаћин и непосредни организатор Савез друштава историчара САН Косова.

Осми југословенски симпозијум о настави историје разматрао је двије основне теме: **ОДНОС ИЗМЕЂУ ЕКОНОМСКЕ, ПОЛИТИЧКЕ И КУЛТУРНЕ ИСТОРИЈЕ У НАСТАВНИМ ПРОГРАМИМА, УЏБЕНИЦИМА И НАСТАВ-**

НОЈ ПРАКСИ У ОСНОВНОЈ И СРЕДЊОЈ ШКОЛИ И МЈЕСТО ИСТОРИЈЕ У СИСТЕМУ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА.

Симпозијуму је присуствовало преко 400 наставника историје у основним и средњим школама и један број универзитетских предавача из Љубљане, Загреба, Титограда, Новог Сада и Приштине. Овај скуп је отворио и поздравио, у име Савеза друштава историчара Косова, др Тахир Абдуљи.

Прије преласка на рад учесници скупа су минутом ћутања одали пошту преминулом председнику СФРЈ Јосипу Брозу Титу, а затим је виши научни сарадник Историјског института у Приштини др Фекми Пушколи поднио уводни реферат: **ТИТО — НЕЙМАР БРАТСТВА И ЈЕДИНСТВА НАРОДА И НАРОДНОСТИ ЈУГО-**